

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

УДК 342.9:351.863(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2025.1/28>

Таранчук С.О.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

СПЕЦИФІКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто безпрецедентні виклики, які зазнає економічна безпека України, в умовах повномасштабної збройної агресії. Відбувається втрата промислових потужностей, порушення логістики, розвиток інфляційних процесів та зростання бюджетного дефіциту, що ускладнюють фінансово-економічну стабільність країни. Це потребує оперативного державного реагування та стратегічного планування. Особливу увагу приділено впливу війни на стратегічні сектори економіки: промисловість, енергетичний сектор, фінансову систему, агропромисловий комплекс, малий та середній бізнес. Проаналізовано основні загрози, включаючи руйнування економічної інфраструктури, фінансову нестабільність, відтік капіталу, скорочення виробничих потужностей більшості підприємств, посилену міграцію людських ресурсів та енергетичні ризики. Виявлено, що в умовах збройної агресії критично важливим є швидке відновлення пошкодженої інфраструктури, диверсифікація експортних маршрутів та залучення міжнародних фондів для реконструкції та модернізації економічно значущих об'єктів. Подолання окреслених викликів потребує запровадження ефективних державних антикризових механізмів економічної стабілізації, стимулювання внутрішнього виробництва, фінансової підтримки, сприятливої податкової політики, залучення міжнародних інвесторів та довгострокового стратегічного планування щодо відновлення національної економіки. Встановлено, що значна роль у забезпеченні економічної безпеки належить державному управлінню, яке має бути гнучким, стратегічно орієнтованим та ефективним в умовах обмежених ресурсів. Акцентовується увага, що у післявоєнний період ключовим завданням постає ефективне відновлення економічного потенціалу, інтеграція до глобальних ринків та модернізація фінансово-економічної системи. Подальші дослідження потрібно зосередити на адаптації запроваджуваних державою моделей антикризового управління до реалій війни, розробці сценаріїв післявоєнного розвитку, комплексній оцінці ефективності міжнародної допомоги та моделюванні економічних ризиків у довгостроковій перспективі.

Ключові слова: державне управління, національна економіка, повномасштабна збройна агресія, економічна інфраструктура, антикризові заходи, міжнародна співпраця, економічна стратегія, відновлення економіки.

Постановка проблеми. В сучасних умовах державотворення України економічну безпеку потрібно розглядати як одну із ключових складових національної безпеки та можливостей національної економіки забезпечувати відповідну стійкість та невразливість до загроз внутрішнього і зовнішнього середовища, формувати високий рівень конкурентоспроможності у світовому глобальному економічному просторі, що відповідає процесам збалансованого та стратегічного зростання ефективності економічної політики держави. Економічна безпека виступає основою щодо здійснення сталого розвитку країни та

забезпечення її незалежності. Наразі Україна, як держава з транзитивною економікою, стикається з численними викликами у сфері економіки та спробах забезпечення своєї економічної спроможності [1; 2, с. 7].

В умовах воєнного стану, в якому Україна перебуває вже три роки, економічну безпеку держави потрібно розглядати чи не головним елементом національної безпеки. В умовах повномасштабної збройної агресії економічна безпека України зазнає безпрецедентних викликів, які потребують оперативного реагування та стратегічного планування. Зокрема, в різних частинах країни

здійснюються масштабні руйнування національної інфраструктури, посилюються економічний спад та соціальні потрясіння. Відбувається втрата промислових потужностей, порушення логістики, розвиток інфляційних процесів та зростання бюджетного дефіциту, що ускладнюють фінансово-економічну стабільність країни. Попри складні обставини, керівництво держави продовжує адаптувати економічну політику до нових загроз і викликів, налагоджує політичні контакти для отримання міжнародної фінансової допомоги та здійснює структурні реформи. Окреслена ситуація вимагає визначення специфіки забезпечення економічної безпеки України під час війни, аналізу основних ризиків та розробки стратегічних підходів до стабілізації економіки та її післявоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематика формування економічної безпеки та виникнення економічних загроз державним інституціям в умовах кризових ситуацій, зокрема через військові дії, є предметом численних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Серед них варто відмітити наукові праці О. Амоші, З. Бжезінського, Т. Боголіба, Т. Бондарук, С. Брателя, А. Гальчинського, В. Гарькавої, В. Гейця, О. Глуценка, К. Дубича, О. Єлізарова, М. Кастельса, О. Климчука, Н. Кузьминчук, О. Кузьміна, І. Луніна, Ю. Малиновського Б. Москвіна, Д. Нортона, М. Олексюка, Т. Петремана, Д. Родріка, А. Сендза, Дж. Е. Стігліца та Ф. Фукуями,

Не зважаючи на значну кількість досліджень, наразі бракує комплексного підходу до оцінки економічної безпеки в умовах війни та розробки і адаптації довгострокових стратегій її зміцнення. Формування дієвої системи економічної безпеки під час військових дій передбачає необхідність чіткого визначення ризиків та потенційних загроз економічній безпеці держави, а також виявлення наявних і необхідних ресурсів для їх нейтралізації, що потребує проведення подальших досліджень і аналізу.

Постановка завдання. Метою статті є проведення комплексного аналізу специфіки забезпечення економічної безпеки України в умовах воєнного стану, визначення основних загроз та викликів, а також розробка стратегічних напрямів до стабілізації і зміцнення економіки та її післявоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна військова агресія, розпочата російською

федерацією 24 лютого 2022 р., загострила існуючі економічні проблеми та створила нові виклики для економічної системи держави: передусім мова йде про зростання геополітичної напруженості в світі, триваюче фізичне руйнування різних видів інфраструктури, колосальну нестачу кваліфікованої робочої сили, посилення демографічних та соціальних деформацій тощо. Відбувається загострення проблем кадрового та трудових ресурсного забезпечення у всіх галузях, значне зростання імпортозалежності та поступове погіршення інноваційного розвитку національної економіки [3; 4, с. 64–66]. Ймовірність ведення довготривалої війни з невизначеним терміном завершення зумовлює низку таких критичних викликів: значні потреби у військових витратах, недостатність фінансування збройних сил, масовий виїзд людей з країни легальними і нелегальними шляхами, зменшення економічної активності суб'єктів господарювання, втрати віри більшості громадян в державні інститути, розчарування в державній політиці, відсутність чіткої стратегії політичного і соціально-економічного розвитку, неефективна робота державних органів влади, тотальна корупція у всіх ешелонах влади та інші проблеми.

Державна категорія “економічна безпека” є багатокомпонентною концепцією, яка будучи однією з визначальних складових підсистем національної безпеки країни одночасно має складну структуру, оскільки включає в себе також свої складові. Так, інтегральний індекс економічної безпеки складається з 9 середньозважених субіндексів (складових економічної безпеки): 1) виробнича безпека; 2) демографічна безпека; 3) енергетична безпека; 4) зовнішньоекономічна безпека; 5) інвестиційно-інноваційна безпека; 6) макроекономічна безпека; 7) продовольча безпека; 8) соціальна безпека та 9) фінансова безпека [5]. Саме тому проведення постійного експертно-аналітичного моніторингу виникаючих рівнів та загроз державній економічній безпеці, а також її складових (середньозважених субіндексів) є необхідним процесом, а в умовах значного посилення потужності загроз, зумовлених повномасштабною збройною агресією РФ проти України, набуває вкрай важливого інформаційно-управлінського значення.

В сучасному контексті розгортання широкомасштабних військових дій на території нашої держави, воєнно-політична і економічна роль України набуває нового статусу щодо формування ефективної загальноєвропейської системи безпеки. Як одна із головних складових національної

безпеки, економічна безпека забезпечує не лише зростання економіки держави, але й є фундаментом її суспільного розвитку. У широкому значенні під економічною безпекою розуміють комплекс організаційно-економічних і управлінських заходів, які є базовими для забезпечення стійкості суб'єкта господарювання до впливу несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх загроз і дестабілізуючих чинників, здатності до процесів самовідтворення, а також можливості задоволення інтересів широкого кола зацікавлених сторін. Економічну безпеку потрібно розглядати як поліструктурне поняття, що поєднує у собі безпеку соціально-економічних систем різних рівнів ієрархії. Зокрема, до таких рівнів відносять світове господарство, національну економіку, певну галузь чи сектор національної економіки, організаційну структуру комерційного або некомерційного характеру [6; 7, с. 112].

Під час забезпечення економічної безпеки сформована державна політика має сприяти зростанню конкурентоспроможності, що стає

головною передумовою розширеного відтворення [8, с. 65]. Аналіз стану економічної безпеки в умовах воєнних конфліктів потребує проведення досліджень щодо впливу воєнних дій на ключові чинники національної економіки. Сучасна економічна система України функціонує під впливом цілої низки деструктивних зовнішніх та внутрішніх викликів, які є загрозами для забезпечення національної економічної безпеки [9, с. 132].

Однією з найсерйозніших загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану є масштабне пошкодження та знищення економічної інфраструктури, що безпосередньо впливає на функціонування національної економіки (табл. 1).

Як бачимо, агресія РФ спричинила знищення критичних об'єктів, зокрема транспортних шляхів, електростанцій, заводів і підприємств, що негативно вплинуло на експортний потенціал та енергетичну незалежність України. Окреслені загрози призводять до скорочення виробництва та експорту національної продукції, що зменшує валютні надходження та має негативний вплив

Таблиця 1

Характеристика та наслідки руйнування економічної інфраструктури

Ключові загрози	Характеристика та наслідки руйнування
Фізичне знищення промислових об'єктів та підприємств:	– руйнування заводів, фабрик та підприємств у ключових промислових регіонах, зокрема на сході та півдні України – втрата виробничих потужностей, що критично важливі для експорту (металургія, хімічна промисловість тощо) – зменшення ВВП через скорочення промислового виробництва
Пошкодження транспортної інфраструктури:	– знищення автомобільних та залізничних шляхів, що ускладнює логістику як для внутрішнього ринку, так і для експортних напрямів – руйнування портової інфраструктури (особливо на Чорному та Азовському морях), що обмежує можливості морських перевезень – атаки на мости, тунелі та стратегічні транспортні вузли, що ускладнюють військові та гуманітарні перевезення
Криза енергетичної інфраструктури:	– масовані удари по об'єктах енергетики (ТЕС, ГЕС, ЛЕП), що призводять до перебоїв у постачанні електроенергії – порушення роботи промислових підприємств та бізнесу через нестабільне енергозабезпечення – втрата частини газо- та нафтопереробної інфраструктури, що загрожує енергетичній безпеці країни
Знищення аграрної інфраструктури та загрози продовольчій безпеці:	– руйнування елеваторів, складів, логістичних центрів, що ускладнює зберігання та транспортування сільськогосподарської продукції – заміновані та окуповані сільськогосподарські землі, що призводить до зниження врожаїв і загроз для глобального продовольчого ринку – порушення експортних маршрутів для зернових, що впливає на валютні надходження та макроекономічну стабільність
Порушення міської та комунальної інфраструктури:	– руйнування житлових будинків та комунальних мереж (водопостачання, каналізація, опалення) – масові внутрішні переміщення населення, що спричиняють додаткове навантаження на економічно стабільні регіони – зниження рівня життя та зростання соціальної напруги через проблеми з доступом до базових послуг

Джерело: сформовано автором

на платіжний баланс. Паралельно відбувається збільшення витрат держави на відновлення економічної інфраструктури, що потребує залучення міжнародної допомоги та інвестицій. В свою чергу, логістичні проблеми та зростання витрат на транспортування призводять до зниження конкурентоспроможності українських товарів. Спостерігається міграція та зменшення робочої сили, що створює додатковий тиск на ринок праці й систему соціального забезпечення.

Окремим блоком потрібно розглянути руйнування та знищення енергетичної інфраструктури, що зумовлює уповільнення та нестабільність відновлення економіки. Це вимагає від держави негайного створення паливно-енергетичного комплексу на засадах сталого розвитку та необхідність диверсифікації енергозабезпечення [10, с. 58]. Незалежна національна енергетики із зростанням у структурі енергоспоживання відновлюваних джерел енергії потребує законодавчої та виконавчої підтримки у багатовекторній системі світової економіко-енергетичної політики, що впливатиме на розвиток економічної системи країни та рівень життя суспільства [11, с. 131].

Відтак, для захисту суверенітету держави та її громадян потрібно мобілізувати якомога більшу кількість матеріальних ресурсів для забезпечення нормального функціонування державного економічного механізму, щоб надати ефективний опір агресору [12, с. 13]. Під час повномасштабної збройної агресії критично важливим є мобілізація матеріальних ресурсів, швидке відновлення пошкодженої інфраструктури, диверсифікація експортних маршрутів та залучення міжнародних фондів для реконструкції та модернізації економічно значущих об'єктів.

В сучасних умовах, коли держава зазнає негативного впливу зовнішніх чинників та потерпає від внутрішніх кризових явищ, розробка та реалізація ефективних державних процесів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки, стають пріоритетними. Наразі в умовах військового стану економічна безпека України залежить від здатності держави ефективно адаптувати економічну політику до надзвичайних викликів. Основними специфічними напрямками діяльності у забезпеченні економічної безпеки є такі:

По-перше, здійснювати антикризове державне управління та фінансову стабілізацію на основі: 1) вибору пріоритетності державних витрат, концентруючи наявні ресурси на фінансуванні оборони, соціальної підтримки та критичної інфраструктури); 2) запровадження механізмів

контролю над інфляцією та валютним курсом для збереження макроекономічної стабільності в умовах зростання дефіциту бюджету; 3) мобілізації внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів (державні запозичення, міжнародні кредити, гранти та підтримка партнерів).

По-друге, забезпечити збереження та відновлення критичної економічної інфраструктури на основі: 1) проведення реконструкції пошкоджених підприємств і логістичних шляхів для швидкого відновлення виробничих потужностей та експортних коридорів; 2) формування енергетичної незалежності (розвиток альтернативних і відновлюваних джерел енергії, імпорт електроенергії з ЄС, диверсифікація джерел енергопостачання); 3) захисту ключових секторів національної економіки (сільське господарство, металургія, IT-сектор, оборонна промисловість).

По-третє, розвивати інноваційні управлінські підходи до адаптації економіки на основі: 1) розвитку військової економіки, здійснивши перехід підприємств на виробництво продукції для оборонного сектору; 2) адаптації бізнесу до умов війни (діджиталізація, релокація підприємств, спрощення регуляторних процедур); 3) створення і використання нових ланцюгів постачання, переорієнтувавшись на ринки ЄС та інших партнерів.

По-четверте, здійснювати підтримку внутрішнього виробництва та зайнятості населення на основі: 1) стимулювання малого та середнього бізнесу (грантові програми, податкові пільги, доступне кредитування); 2) масштабного працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок створення нових робочих місць та програм перекваліфікації; 3) покращення господарської діяльності аграрного сектору, забезпечивши підтримку фермерських господарств та відновлення експорту зернових.

По-п'яте, забезпечувати стійкість державної фінансової системи на основі: 1) здійснення контролінгу за фінансовими потоками для запобігання спекуляціям, ухилення від оподаткування та фінансування тероризму; 2) зміцнення національної банківської системи для запобігання відтоку капіталу та підтримки ліквідності банків; 3) залучення міжнародних інвестицій для створення сприятливих умов розвитку банківської системи на рівні світових стандартів та післявоєнної відбудови.

По-шосте, посилити процеси міжнародної економічної інтеграції на основі: 1) розширення співпраці з країнами ЄС, США та міжнародними фінансовими інституціями; 2) залучення прямих

іноземних інвестицій через гарантії безпеки та пільгові умови; 3) розробки довгострокових стратегій відновлення економіки у співпраці з міжнародними партнерами.

Отож, забезпечення економічної безпеки України в умовах військового стану вимагає гнучкої державної політики, налагодження міжнародної підтримки та адаптації бізнесу до нових реалій. Потрібно здійснити зміну парадигми концентрації зусиль та матеріальних ресурсів, зосередившись на безпеці майбутнього, що означає кардинальний перехід від короткострокового планування до довгострокового, з акцентом на інновації та сталий розвиток.

Висновки. Воєнний стан створює серйозні виклики для національної економічної безпеки, проте Україна демонструє високий рівень адаптації. Завдяки міжнародній підтримці, структурним реформам та стратегічному плануванню економіка держави зберігає відносну стійкість.

Формування економічної безпеки України в умовах воєнного стану є складним багатовимірним процесом, що вимагає комплексного підходу з боку держави, бізнесу та міжнародних партнерів. Аналіз показує, що основні загрози включають руйнування

економічної інфраструктури, фінансову нестабільність, скорочення виробничих потужностей більшості підприємств, посилену міграцію робочої сили та енергетичні ризики. Для подолання окреслених викликів необхідні запровадження ефективних антикризових механізмів, стимулювання внутрішнього виробництва, залучення міжнародних інвесторів та довгострокове стратегічне планування відновлення національної економіки. Значна роль у забезпеченні економічної безпеки належить державному управлінню, яке має бути гнучким, стратегічно орієнтованим та ефективним в умовах обмежених ресурсів. У післявоєнний період ключовим завданням стане ефективне відновлення економічного потенціалу, інтеграція до глобальних ринків та модернізація фінансово-економічної системи.

Проведення подальших наукових досліджень потрібно зосередити на адаптації запроваджуваних державою моделей антикризового управління до реалій війни на основі формування ефективних стратегій економічної стійкості, а також розробці сценаріїв післявоєнного розвитку, оцінці ефективності міжнародної допомоги та моделюванні економічних і політичних ризиків у довгостроковій перспективі.

Список літератури:

1. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>.
2. Климчук О. В. Управлінські аспекти формування економіко-енергетичної безпеки України на засадах розвитку біоенергетики: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 576 с.
3. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертна дискусія. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://surl.li/jbniuz>
4. Самборська О. Ю., Климчук О. В. Негативний вплив війни на зайнятість та доходи українців. Інноваційна економіка. 2023. № 3 (95). С. 63–69. DOI: 10.37332/2309-1533.2023.3.8.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
6. Про Концепцію економічної безпеки споживчої кооперації України. Постанова Ради Центральної Спільки споживчих товариств України від 12.11.2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0007626-08#Text>.
7. Москвін Б. Ю. Економічна безпека фінансових інституцій в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2 (46). С. 110–119. DOI: 10.31558/2307-2318.2022.2.11.
8. Климчук О. В. Принципи формування енергетичної політики України на засадах конкурентоспроможності в умовах економічного розвитку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. Вип. № 7 (11). С. 64–73.
9. Бондарук Т., Чеховська М., Бондарук О. Економічна безпека України під час військових дій: виклики та шляхи протидії. *Економічні горизонти*. 2024. № 1 (27). С. 129–141. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(27\).2024.299201](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(27).2024.299201).
10. Климчук О.В. Виробництво біопалив – шлях до енергонезалежності агропромислового комплексу України. *Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва*. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вінниця, 2011. С. 57–60.
11. Климчук О.В. Пріоритети розвитку енергетичної політики в світі та Україні. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. Вінниця, 2012. Вип. 1 (56). Т. 1. С. 129–134.

12. Олексюк М. М. Безпека держави в умовах воєнного стану (характеристики та особливості). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна)*. 2022. № 2. С. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2022-2-2>

Taranchuk S.O. SPECIFICS OF STATE MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

The article discusses the unprecedented challenges faced by Ukraine's economic security in the context of full-scale armed aggression. There is a loss of industrial capacity, disruption of logistics, inflationary processes and a growing budget deficit, which complicate the country's financial and economic stability. This requires prompt government response and strategic planning. Particular attention is paid to the impact of the war on strategic sectors of the economy: industry, energy sector, financial system, agriculture, small and medium-sized businesses. The author analyzes the main threats, including the destruction of economic infrastructure, financial instability, capital outflows, reduction of production capacity of most enterprises, increased migration of human resources, and energy risks. It is found that in the context of armed aggression, it is critically important to quickly restore damaged infrastructure, diversify export routes, and attract international funds for the reconstruction and modernization of economically important facilities. Overcoming these challenges requires the introduction of effective state anti-crisis mechanisms for economic stabilization, stimulation of domestic production, financial support, favorable tax policy, attraction of international investors, and long-term strategic planning for the national economy's recovery. The author establishes that a significant role in ensuring economic security belongs to public administration, which should be flexible, strategically oriented and efficient in the context of limited resources. It emphasizes that in the post-war period, the key task is to effectively restore economic potential, integrate into global markets, and modernize the financial and economic system. Further research should focus on adapting the crisis management models introduced by the state to the realities of war; developing scenarios for post-war development, comprehensively assessing the effectiveness of international assistance, and modeling economic risks in the long term.

Key words: public administration, national economy, full-scale armed aggression, economic infrastructure, anti-crisis measures, international cooperation, economic strategy, economic recovery.